

τικές, με υποχώρησες, με μέσα διάφορα και τρόπους λογής λογής **να γελάσουνε** τούς άλλους, να παραστήσουνε τὸν ἑαυτὸ τους ὅπως πραγματικὰ δὲν εἶναι, δογματίζοντας ἐδῶ, κλέβοντας ἐκεῖ, ἀντιγράφοντας ἄλλου, χωρὶς πούθενά νὰ φουᾶ μὴν αἶρα πρωτοτυπίας μέσα στὸ μυαλό τους. Παρουσιάζουνε φυλλάδες διάφορες, ποὺ μόνο στὴν Ἑλλάδα ἔπou λείπει κάθε διαφέρο ἐπιστημονικό, μποροῦνε νὰ περάσουνε, ἐπειδὴ ἄλλου ἂν εἶχανε τέτοια τόλμη θὰ εἴτανε θαμένοι στὰ κατάδαθα μὴ γιὰ πάντα. Γιατὶ τίς περισσότερες φορές, ὅπου δὲ φανερόνεται μὴ τελειωτική ἄγνοια γιὰ τὴ νεώτερη κίνηση κ' ἔρευνα στὰ διάφορα ζητήματα, δείχνεται θεοφάνερα μὴ ἐργασία πέρα γιὰ πέρα μηχανική, στηριγμένη σὲ γνωστὰ πράγματα καὶ διατυπωμένη μὲ ὅλες τίς χιλιοπατημένες συνήθειες τῆς ἐπιστημονικῆς ρουτίνας.

Θὰ εἴτανε ἴσως τὸ σημερινὸ καιρὸ ἔργο πρώτης ἀνάγκης τὸ ἀπὸ κοντὰ πιάσιμο τῆς ἐργασίας, καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐργασίας τοῦ καθενὸς ἀπὸ τοὺς Σοφοὺς αὐτούς, καὶ τὸ τελειωτικὸ ξετίναγμά τους ἀπὸ τίς στήλες τοῦ «Νοῦμᾶ» ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἀγραμματοσύνη τους καὶ τὴν ἀνικανότητά τοῦ νὰ συνταιριάζουνε δυὸ φράσεις δίχως ἀσυνταξίες καὶ ἀνορθογραφίες, — γιὰ τοῦτο εἶναι καὶ θαμαστὲς ὅλοι τους πέρα γιὰ πέρα τῆς καθαρεύουσας — καὶ τελειώνοντας στὰ λάθη τους τὰ ἐπιστημονικά, στὴν ἀνάδοσή τους κατάρτιση, στὴν ἐπιπόλαιη ἀντίληψη τῆς ἐπιστήμης. Νομίζουμε πῶς ὁ «Νοῦμᾶς» δὲ θὰ ἔκανε ἔργο περιττὸ ἀνοίγοντας τίς σελίδες του σὲ μὴ τέτοια ἔρευνα, γιατί εἶναι καιρὸς τελοςπάντω οἱ φίλοι τῆς εἰλικρίνειας καὶ τῆς ἀλήθειας νὰ μιλήσουνε ὅπως ἀξίζει γιὰ τοὺς ρουτινιέρηδες, ρεκλαμαδόρους καὶ φαμφαρόνους ποὺ κάθε λίγο παρουσιάζονται ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐπιστήμης, ποὺ μόνο τ' ὄνομά της ἀκούσανε, μὴ τὸ βαθύτερο εἶναι τῆς ποτὲ τους δὲν μπόρεσαν νὰ νοιώσουν.

ΔΥΣΒΑΣ

ΡΟΔΑΦΝΗ

Κρυφὰ σὺν πρωτοφίλησεν ὁ Φοῖβος τὴν Αὐγή,
Κοκκίνησε ἡ χιλιόκαλη παρθένα νιροπιασμένη
Καὶ σὰ δροσοῦλα τὸ κοκκίνισμα ἔρρανε τὴ Γῆ,
Καὶ χλωροφύττωσες ἐσὺ, Ροδάφνη, ὀλανθισμένη.

Κ' οἱ ἄλυσταρὶς σὺν εἶδανε νὰ βλέπης πρὸς τ' ἀστέρια,
Πρὸς τῆς Αὐγῆς τὰ μάγουλα, τὰ πρῶτα σου παλάτια,
Ἀνδρόγυρτες σὲ κύκλωσαν πιασμένες ἅπ' τὰ χέρια
Οἱ ἄλυσταρὶς, μ' ἔναν καμὸ κειτῶνας σε στὰ μάτια.

Ἐρμυσὸς (Μυτιλήνης) Θ. Α. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ (1)

72

Μοῦ σταλθήκανε δυὸ φυλλάδια. Τοῦ ἐνὸς ὁ τίτλος «Περὶ τῶν ἐντὸς τοῦ χώματος βακτηρίων καὶ τῆς σηψασίας αὐτῶν.» Ἐπιστημονικὴ μονογραφία ποὺ διαβάστηκε σ' ἓνα μαθηματικὸ σύλλογο. Τοῦ ἄλλου ὁ τίτλος «Περὶ γλώσσης καὶ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος.» Ὁμιλία σ' ἓνα σύλλογο τῆς Ἀλεξάνδρειας. Καὶ τὰ δυὸ ἔργα στὴν καθαρεύουσα. Μὰ τὸ πρῶτο ἀπὸ ἐπιστήμονα ποὺ ξέρει τὴ δουλειά του, καὶ μετρημένα τὰ λόγια του, διαδάζεται μὲ προσοχή καὶ μὲ φροντίδα, καὶ μ' ὅλο του τὸ εἰδικὸ καὶ τὸ ξερὸ τὸ θέμα ξυπνᾷ στὸ τέλος καὶ τὴ φαντασία καὶ φέρνει τὴ συγκίνηση ποὺ τὸ μυστικὸ τῆς τὸ γνωρίζ' ἡ Ἐπιστήμη, κάθε φορὰ ποὺ μιλεῖ χωρὶς λόγια περιττὰ καὶ χωρὶς ψευτορητορικὴ. Τὸ δεῦτερο φυλλάδιο σκαρωμένο ἀπὸ δικηγόρο, ὅσο κι ἂν εἶναι σεβαστὸς, ὅσο κι ἂν ἀκούγεται στὸν κύκλο του, παραγεμισμένο μ' ἐπιχειρήματα ποὺ γυαλίζουν καὶ ποὺ εἶναι φρέσκος ἀέρας, ντιλεντάτικο καὶ ἐπιπόλαιο· κάτι σὰν κορμί ντυμένο μὲ ροῦχα ἔτοιμα ποὺ καὶ σκοροφαγωμένα εἶναι καὶ δὲ στέκουν ἀπάνου του καλά· κάτι βαθιά σφραγιστὸ μὲ τὴ βούλα τοῦ **δικολαβισμού**. «Δικολάβοι, δασκάλοι, καλογέροι!» Νά, ἓνας ἐντεκασύλλαβος ἀφεγάδιαστος. Ποιὸς θὰ τὸ συνεχίσῃ, τὸ τραγούδι;

73

Ὁ πόλεμος τῶν ἰδεῶν. Μῦριες ἰδέες καὶ δυνάμεις πολεμᾶνε στὶς Εὐρώπες καὶ στὶς Ἀμερικὲς γιὰ τὴ νίκη καὶ γιὰ τὴν ἐπικράτηση. Φιλόσοφοι καὶ πολιτειολόγοι· ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Θρησκεία. Ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χημεῖα παρουσιάζονται μὲ νέα θέματα. Σοσιαλιστὲς ἐπαναστάτες μὲ τὸ δυναμίτη, κ' ἐπαναστάτες ποὺ στρώνουνε δρόμους μὲ τὴν πίστη ποὺ χαμογελᾷ, οὐρανική, μὲ τὰ θεία ὅπλα τοῦ λόγου. Τοῦ πολέμου οἱ προφῆτες, καὶ τῆς εἰρήνης οἱ μάρτυρες. Θετικιστὲς ἐδῶ, καὶ ἄλλου ἰδανιστὲς, θετικιστὲς τοῦ ἰδανισμού, ἰδανιστὲς τοῦ θετικισμού, στὴν ἠθική, στὴν τέχνη, στὴ φιλοσοφία. Τὰ ἴδια ὀνόματα μεταχειρισμένα σὲ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸ νοσητικὸ τὸν κύκλο παίρνουν ἄλλα νοήματα. Ἄλλο πραγματισμὸς στὴ φιλολογία, καὶ ἄλλο πραγματισμὸς στὴ μεταφυσική. Δαρβινιστὲς καὶ Λαμαρκιστὲς, μὲ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ νόμου ποὺ δείχνει τὰ πράγματα ποὺ μένουνε σταθερά, στὸ νόμο ἀγνάντια τοῦ ξετυλιμοῦ καὶ τῆς μετα-

(1) Κοίταξε περασμένα φύλλα τοῦ «Νοῦμᾶ» (1909 καὶ 1910)

μόρφωσης. Οί μεγάλες υπόθεσες εκεί που τις πιστεύουμε αλήθειες, κάποια φωνή ακούμε προσταχτική να μᾶς κρᾶζῃ: Μὴν τις πιστεύετε! κι αὐτὲς προβλήματα! Ἐκεῖ που τὸν ἄνθρωπο συνειθίσαμε, ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τῆς νέας ἐπιστημονικῆς ἰδεολογίας, τῆς πολέμιας κάθε μεταφυσικοκρατίας, νὰ τὸν ξανοίγουμε σὰν ἓνα ὑποταχτικὸ τοῦ φυσικοῦ νόμου καὶ τίποτε περισσότερο, μιὰ σταλαματιὰ μέσα στὸ σύνολο τὸ ἀκεντρο καὶ ἀτέλειωτο, ἔξαφνα ἓνας προβάλλει καὶ μ' ἓνα του γαληνὸ ψιθύρισμα μᾶς τρεμοσαλεύει πάλε μέσα μας ὅλα ὅσα τὰ νομίζαμε στερεὰ χτισμένα. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τῆς φύσης συμπλήρωμα καὶ τελειωμός, ἢ ἀρχισμα νέου κόσμου, ἢ καινούριο σκαλοπάτι στὴν ἀπέραντη σκάλα τῶν πραγμάτων; Ἡ Ἐπιστήμη γιγάντισσα στὸν Ὀλυμπο καὶ ἡ μεταφυσικὴ Ἄντατος. Ὅλες οἱ ἀξίες ἀναποδογυρίζονται, καὶ νέες ζυγαριὲς μαστορεύονται γιὰ τὸ ζῦγι τους.

Ὁ καιρὸς μας εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τῆς παγκόσμιας ἱστορίας καὶ ἀπὸ τοὺς κριτικώτερους. Τὰ ἴδια ξαναγυρίζουν, ἢ, μαζὶ μ' αὐτά, καὶ κάποια ἀναπάντεχα, ποὺ δὲν μπορούμε ἀπὸ πρὶν νὰ φανταστοῦμε τὴν ὄψη τους; Οἱ ἀρχαῖοι μπορούσαν νὰ φανταστοῦνε τὸν πολιτισμὸ πρὸ ἔφερε ὁ Χριστὸς; Τοῦ μεσαίωνα τὸναιρο προαισθάνονταν τὸν ἄνθρωπο τὸν τωρινό, μὲ τὴ δόξα του πρὸς τὴν ἐνέργεια, μὲ τὸ πάθος του πρὸς τὴν ἐπιχείρηση; Ὁ νεώτερος πολιτισμὸς εἶναι ἱκανὸς νὰ καταλάβῃ ὅπωςδὴποτε ποῖός θὰ εἶναι ὁ κληρονόμος του αὔριο; Κ' ἐμεῖς ἐδῶ, ραγιάδες δὲν ξέρουμε καὶ ποιὰς ἱστορίας, ἀκόμα πολεμάμε γιὰ νὰποχτήσουμε τὸ ὄργανο ποὺ ξυπνᾷ τὴν ἔγνοια τούτων ὅλων: τὸ Λόγο.

74

Τὸ δρᾶμα σου τὸ ἄκουσα, τὸ εἶδα. Γιὰ νὰ τὸ νοιώσω τελειωτικά, γιὰ νὰ μιλήσω καθὼς πρέπει γιὰ κείνο, πρέπει νὰ τὸ διαβάσω. Στὸ θέατρο, ἀνάμεσα τοῦ ποιητῆ καὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου, μπαίνει κάτι ποὺ μ' ἐνοχλεῖ: ὁ ἡθοποιός. (Μὲ τὸ συμπάθειο, κλασσικὲς Μαρρίκες, ρωμαντικὲς Κυδέλες, κι ὅλοι τῆς σκηνῆς μας οἱ τεχνίτες οἱ ἀξιολάμαστοι). Ἀτομικὴ μου γνώμη, μὰ δὲ φτάνει γιὰ νὰ καταργήσῃ τὸ θέατρο: ἀντίθετα πρὸς τὴ γνώμη μου, ἔχω τὴ συνειδηση πὼς τὸ θέατρο εἶναι τῆς Τέχνης ἐκκλησιὰ καὶ ἀπὸ τις παντοτινές, στοχάζομαι πάντα, τὸ εἶπα, καὶ τὸ ξαναλέω: Γιὰ νὰποχτήσοιμ' ἀξία θεατρικὰ ἔργα, πρέπει πρῶτα νὰ βρεθοῦν ἄνθρωποι ποὺ νὰ γράφουνε θεατρικὰ ἔργα, χωρὶς τὴ σκέψη, τὸ σκοπὸ, τὴν ἐλπίδα νὰ τὰ παραστήσουνε στὸ θέατρο: γιατί τότε ἡ σκέψη ἐκείνη, ὁ σκοπός, ἡ ἐλπίδα, θὰ τοὺς χλωροφορμίζῃ τὸ ἐγὼ τους τὸ ὅποιον, τὸ ἄγνόν, θὰ τοὺς παραστρατίζει, θὰ τοὺς ξεσέρνῃ ἀπὸ τὴν τέχνη, στὴ

βιομηχανία. Κακὸ καὶ ψυχρὸ, καὶ μ' ὅλα τὰ παραδείγματα ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς βαλθοῦνε μπρὸς στὰ μάτια μας ποιητῶν ἀθάνατων ποὺ στάθῃκανε μαζὶ μεγάλοι τεχνίτες καὶ τετραπέρατοι βιομήχανοι. Δράματα γιὰ τὸ δρᾶμα, ὅχι γιὰ τὸ θέατρο. Σκηνικὰ ἔργα γιὰ τὴν τέχνη, ὅχι γιὰ τὴ σκηνή.

75

Ἡ Τέχνη, παιγνίδι, καθὼς τὸ θέλουν κάποιοι φιλόσοφοι, ὁ Σπένσερ, ὁ Σίλλερ, ὁ Ρενουδιέ; Μπορεῖ. Γιατὶ κανεὶς τὴ ζῇ τὴν τέχνη ἐλεύτερα, χωρὶς κανένα πραχτικὸ σκοπὸ, σκοπὸ ἔχοντας τὴν τέχνη. Μὰ ἐκεῖνος μέσα στὴν τέχνη κατορθώνει τὰ σημαντικώτερα, ἐκεῖνος ποὺ δουλεύοντας τὴν τέχνη, ποτὲ δὲ βάζει μὲ τὸ νοῦ του πὼς παίζει, μὰ πάντα πῶς, καὶ μὲ τὸ παραπάνου, σοδαρεύεται, τεχνίτης: πὼς ἀγωνίζεται ὅχι σὲ παιγνίδι, σὲ κάτι σὰν παραπανιστό, μὰ σὲ κάτι σπουδαιότατο καὶ πρώτης ἀνάγκης. Ἀνίσως καὶ ἀφήσω τίποτε στὴν ποίηση ποὺ νὰ λογαριάζεται, εἶναι γιατί ἀπὸ τὰ μικρά μου τὰ χρόνια τίποτε ἄλλο δὲν πίστεψα καὶ δὲν ἐξακολοθῶ νὰ πιστεύω σπουδαιότερο, σοδάρωτερο, σημαντικώτερο, πραγματικώτερο, τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ποίημα.

76

Ὁ Σπένσερ καταδικάζει τις βιογραφίες ποὺ βασιζοῦν ἀπάνου στὴν ψεύτικη, καθὼς τὴ θέλει, ἰδέα πὼς ὁ μεγάλος ἄνθρωπος εἶναι τὸ πᾶν, πὼς αὐτὸς γεννᾷ τὴν πρόοδο. Ἐνῶ δὲν εἶναι παρὰ ἀποτελεσμα φερμένο ἀπὸ μύριες δύνამες. Καὶ ὁμοῦς ὁ Σπένσερ ἔγραψε τὴ βιογραφία του, φαρδιά πλατιά, χιλιοσέλιδη. Κ' ἐνῶ μιλεῖ κοροϊδευτικὰ κάπως γιὰ τὰ προσωπικά, μὲ τὰ προσωπικά — στὸ πρόσωπό του — καταπιάνεται κι αὐτός. Μὰ τάχα καὶ τί εἶν' ἓνα πρόσωπο σὰν τὸ Σπένσερ; Τὸ σύμβολο καὶ ἡ ἐφαρμογὴ μιᾶς ἰδέας. Οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι κυβερνᾶνε τὸν κόσμον, ὁ κόσμος ὑπάρχει γιὰ τοὺς μεγάλους ἀνθρώπους. Εἶμαι προσωπολάτρης. Κι ὅσο θέλουνε ἄς κόβονται γιὰ νὰποδείξουν τὸ ἐναντίον κοινωνιολόγοι σὰν τὸν Κούμπλοβιτς καὶ οἱ θιασῶτες τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμου.

77

Ποιήματά μου, σὰν τὸν Ὕμνο τῆς Κύπρου, τὸ Τραγοῦδι τῶν Ἑφτά νησιῶν, σὰν τοὺς Δυὸ Κανάρηδες, σὰν τὸν Ὕμνο στοὺς Μπόερς, ποὺ κρατιέται μέσα τους ὅχι τὸ ἐγὼ μου καθάριο, μὰ τὸ ἐγὼ μου μεταχειρισμένο σὰν ὄργανο γιὰ τὴν παράσταση τοῦ ἀντικειμενικοῦ, τοῦ μεγάλου Ἐγὼ τοῦ Γένους, — θὰ

μοῦ λογαριαστοῦν. Οἱ νέοι, οἱ φανατικοὶ καὶ οἱ ἀποκλειστικοὶ δὲν ξέρω ποίᾳ ἀνόθευτης λαμπρικαρσιμένης ποιητικῆς, οἱ νέοι καὶ τὰ γεροντοπαλλήκαρα, τέτοιου εἶδους τραγούδια συνηθίσανε νὰ τὰ βαφτίζουνε **ρητορικά**. Καὶ δὲν καταλαβαίνουν πὼς ἡ ρητορικὴ μπαίνει πρῶτ' ἀπ' ὅλα μέσα στὴν ποίηση, στοιχεῖο τῆς. Καθὼς κι ἄλλοῦ, νομίζω, τὸ σημείωσα, ὁ ποιητὴς ἐκεῖ πᾶν δὲν ψιθυρίζει μονόλογους μὲ τὸν ἑαυτὸ του, εἶναι σὰ νὰ βγάινῃ λόγος μπροστὰ σὲ κόσμος. Δὲ θὰ πῇ γιὰ τοῦτο πὼς παύει νὰ εἶναι ποιητὴς. Μόνο θὰ πῇ πὼς εἶναι τότε ἀλλοιόψικος ποιητὴς. Καθὼς τὸ λέει κι ὁ Ruskin στὴς «Φλωρεντινὲς Αὐγές» του : «Δὲ θὰ πῇ πὼς, ἐπειδὴ μιλάς μπροστὰ σὲ κόσμος καὶ δὲ μιλάς μόνος σου, πρέπει νὰ λές καὶ ψέματα.» Ὁ μεγάλος κριτικὸς ὁ Μπράντες μὲ τοῦτο τοῦ λόγια μᾶς ὀρίζει ξάστερα ὅλο τὸν κύκλο τῆς ποιητικῆς παραγωγῆς : Ἡ ποίηση, μᾶς λέει, εἶναι ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυση, ἡ **κήρυγμα**. Τὸ **φόντο**, τὸ **φόρτε**, τὸ στοιχεῖο, ἡ ἀλήθεια κάποιων ποιητῶν ποὺ τοὺς δίνει τὴ συγκίνησι καὶ γεννᾷ τὴ συγκίνησι στοὺς ἄλλους ποὺ τοὺς ἀκοῦνε, εἶναι τοῦτο : ρητορεύουν. Ὡς ἐρῇ ἀνατριχίλα τῶν ἀδασκάλεντων καὶ τῶν πρωτόγαλτων τῆς ποιητικῆς. «Ὅσοι κατηχοῦμενοι προέλθετε.»

78

Ὁ Γερμανισμός, ποὺ θέλει νὰ κυριαρχῇ, βρίσκεται, σὰ νὰ ξεσπᾷ, στὴν κρίση ποὺ μέσα στὴν ἱστορία του κάνει ὁ Μόμσεν τῆς ἰταλικῆς ποιητικῆς τέχνης, γενικώτατα. Ζωγράφοι καὶ οἰκοδόμοι οἱ Ἴταλοί, μάλιστα· ἀριστοὶ μαθητὲς τῶν Ἑλλήνων, διδάσκαλοι τῶν Ἑθνῶν, ρητορικοὶ καὶ θεατρικοὶ· μάλιστα· ἀσύγκριτα. Μὰ μουσικοὶ; εὐκολοί, γόνιμοι· ναὶ· μὰ τίποτε πραγματικὰ πρωτότυπο, βαθύ, δημιουργικὸ, μεγαλονόητο. Μὰ ποιητὲς; Δηλαδή καρδιές ποὺ νὰ παθαίνουνε, δηλαδή ἄνθρωποι ποὺ νὰ ἐξιδανικεύουνε τὸν πόθο, καὶ ποὺ νὰ ζωντανεύουν τὰ ψυχὰ; Δὲν εἶναι. Ὁ Δάντης τους; πὺς πολὺ ρητορικὸς παρὰ φυσικός. Μόνο γιὰ τοὺς Ἕλληνες καὶ μόνο γιὰ τοὺς Γερμανοὺς κύλησε ἀπὸ ζωντανὴ πηγὴ τὸ τραγούδι· ἀπὸ τὸ χρυσὸ ποτήρι τῆς Μούσας στάλες μονάχα λιγοστὲς πέσανε στὴ γῆ τῆς Ἰταλίας. Κριτική, ποὺ μπορεῖ σὰ μαχαίρι νὰ τρυπήσῃ καὶ σὰν κεντρί νὰ πονέσῃ τὸν Ἰταλὸ ποὺ τόσο αἰσταντικὸς εἶναι καὶ τόσο περήφανος μαζὶ, μὲ τὴ θρησκεία τοῦ Ἰταλισμοῦ τοῦ χαριτόβρυτου ζώντας, ποὺ μέσα του σὰ νὰ κλιῇ ὁ ἓνα σφιχταγκάλιασμα τὰ δυὸ ἰδανικά· σὰν αὐτὰ μπορεῖ ὁ κόσμος νὰ μὴ γράφτηκε νὰ ξαναῖδῃ, μὲ τέτοια ἐντέλεια: τὴν ὁμορφιὰ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, κι ἀπὸ τὴν Ρώμη τὴ δύναμη. Ὁ Καρντού-

τσης, ὁ μεγάλος ποιητὴς τῆς νεολατινικῆς πατριδο-λατρείας, ὁ ποιητὴς ὁ πρῶτ' ἀπ' ὅλα θαντολάτρης, ποὺ εἶπε πὼς ὁ ψάλτης τῆς Θεῆας Κωμωδίας εἶναι ὁ ποιητὴς τῶν πύθ βαθειῶν τῆς ψυχῆς μυστήριων, ὅχι τούτης ἢ ἐκείνης τῆς ψυχῆς, μὰ τῶν ψυχῶν ὅλων, ὁ ὑπέρτατος· κι ἀπάνου ἀπ' ὅλους προφήτης τοῦ τραγουδιοῦ, ὁ Δάντης, — ὁ ἰταλὸς Καρντούτσης μιὰ θυμωμένη ἀπόκριση τίναξε τοῦ γερμανοῦ Μόμσεν. Σὲ μιὰν ᾠδὴν του πρὸς τὴν Ρώμη, «Χαίρε, φωνάζει, ὦ θεῖα! κι ὅποιος ἐσὲ κακογνωρίζει, ἀπὸ κράα σκοτάδια σκεπασμένος εἶν' ὁ νοῦς του καὶ μέσα στὴν καρδιά του δάσος φούντωσε ἡ βαρβαροσύνη.» Μὲ τὴ λέξη **βαρβαρος**, τὴν πὺς χτυπήτῃ, μὰ καὶ τὴν πὺς πρόχειρη τοῦ ἐρεθισμένου φυλετισμοῦ καυτηριάζει· κ' ἕνας ἄλλος ποιητὴς νεολατίνος, ὁ γάλλος ὁ Λεκόντ Ντελλίλ, ξεχνώντας πὼς εἶναι βαθιὰ μισολιασμένος ἀπὸ γερμανικὴν ἰδεολογία, μέσα στὴ θλίψιν του τὴν πατριωτικὴν, καυτηριάζει τὸν ἀλλόφυλο πολιορκητὴ τοῦ Παρισιῦ στὸ γαλλογερμανικὸ πόλεμο τοῦ 1870. «Τὰ βέλια τοῦ βαρβαροῦ τρυπήσαν τὰ στήθεά σου...» Ὅσο γαληνότερος ὁ ἄερας, ἀνοιχτότεροι οἱ ὀρίζοντες καὶ ἀπὸ πύθ ψηλὰ τὰ κοιτάματα τοῦ Ρενὰν καὶ τοῦ Ταίν, — οἱ διδύμοι τῆς χρυσόστομης ἐπιστήμης - , ὅταν λίγο καιρὸ πρὶν ξεσπάσῃ ὁ γαλλογερμανικὸς πόλεμος τοῦ 1870, τυπώσανε κοινὴ προκήρυξιν, ζητώντας τὸν ἔρανο τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ γιὰ νὰ στηθῇ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἑγελου στὸ Βερολίνο.

79

Τὴν ἀποθέσιν τῆς ποιητικῆς δυνάμεως τὴν ἡύρα στὸ περίφημο πολύτομο ἱστορικὸν ἔργο τοῦ ἰταλοῦ Φερρέρο γιὰ τὴν Ρώμη. Ἡρῶν ἕνας καιρὸς, μᾶς λέει ὁ ἱστορικός, ποὺ ὅλα εἶτανε σταματισμένα μέσα στὴ Ρώμη. Πολιτικοὶ καὶ στρατηγοὶ ἡσυχάζαν. Καὶ τὸ μεγαλεῖο τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ καιροῦ τούτου πὺς δὲν τὸ ἀντιπροσωπεῖαν ἄνθρωποι τοῦ σπαθιοῦ, μὰ ἕνας ἄνθρωπος τοῦ λόγου. Κατοικοῦσε σὲ μιὰ παράμερην γωνιά τῆς Ρώμης καὶ δούλευεν ἔργο ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κι ἀπὸ τὰ τολμηρότερα τῆς λατινικῆς φιλολογίας. Ταπεινὸς εἰσοδηματίας, στὸ σπιτάκι του ζώντας· ἕνας κάποιος Λουκρήτιος.

80

Ὁ Πίνδαρος κι ὁ Ἴψεν. Δυὸ ὀνόματα ποὺ θὰ ξαφνιστοῦν ἔτσι κοντὰ στριμωμένα, καὶ θὰ ξαφνίσουνε. Κοιτάζουνε νὰγκαλιάσουνε μέσα στὸν ἐξωτερικὸν κόσμον τὸν ἄνθρωπον τὸν κοινωνικόν, τὸν ἄνθρωπον τὸν πολλόν. Ὁ πρῶτος τὸν Ἑλληνισμό, ὁ δεῦτερος πὺς

πολύ τὸν Εὐρωπαϊσμό. Ὁ Εὐρωπαϊσμός εἶναι τώρα ὅ,τι στὰ παλιὰ τὰ χρόνια ὁ Ἑλληνισμός. (Τὸ σημείωμα τοῦτο τὸ ξανακοιτάζω τώρα καὶ τὸ ἀντιγράφω, γιατί λυπάμαι νὰ τὸ σβύσω· σὰν καὶ νὰ ἦθελα νὰ πῶ, καθαρώτερο, ποὺ τώρα δὲν τὸ ξεχωρίζω καὶ πολὺ καθαρά. Ἄς εἶναι.)

81

Ποῦ εἶν' ἡ περίφημη **πρωτοτυπία**, καθὼς οἱ ἄπλοι τῇ φαντάζονται, «πνεῦμα κατερχόμενον ἐν εἴδει περιστερᾶς;» Ἀνάψ' ἓνα φανάρι καὶ ζητήστε τὴν. Παίρνω τὴν πρωτοτυπώτερην ἰδέαν τοῦ καιροῦ μας ποὺ σκορπίστηκε παντοῦ ὅπου στοχαστικός, κι ἄστραψε καὶ βρόντησε παντοῦ ὅπου νόηση καὶ καρδιὰ τώρα τελευταία. Τὴν ἰδέαν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Νίτσε: τοῦ παντοτινοῦ γυρισμοῦ τῶν πάντων. Ὁ Hoffing μᾶς λέει πὼς ἡ ἰδέα εἶτανε τῶν Πυθαγορικῶν καὶ τῶν Στωϊκῶν. Ὁ Fouillée μᾶς θύμισ' ἓνα τετράστιχο τοῦ Γκυγιὼ ποὺ τὴν ἐκφράζει, πρὶν ἀπὸ τὸ Νίτσε, τὴν ἰδίαν τὴν ἰδέαν, ἐπιγραμματικώτατα. Μὰ δὲν ὑπάρχει πρωτοτυπία; Μὰ πὼς μπορεῖ νὰ μὴν ὑπάρχη, ἀφοῦ ὑπάρχει μεγαλοφυΐα. Ἰπάρχει καὶ παραὑπάρχει. Μὰ εἶναι κάτι ἄλλο, κάπως πολὺ διαφορετικὸ κι ἀπ' ὅ,τι ὁ ἄπλος τῇ φαντάζεται, «πνεῦμα κατερχόμενον ἐν εἴδει περιστερᾶς.»

82

Οἱ Ρωμιοί. Τὸ στοιχεῖο τους. Ἐμποροὶ καὶ ποιητές. Ἀπ' αὐτοὺς κρέμεται ἡ Ρωμοσύνη. Τὸ ξανάνοιμα καὶ τὸ μεγάλωμά της. Τὸ παραστράτισμα τοῦ ἔμπορου, ὁ πολιτευόμενος. Ποῦ τὴν ἔχει τὴν πολιτικὴ ἐπάγγελμά του. Τὸ παραστράτισμα τοῦ ποιητῆ, ὁ ρήτορας τοῦ συλλαλητηρίου. Ὅλα τᾶλλα ἐρχονται παρακατιανά.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Η ΠΑΠΑΡΟΥΝΑ

Ἐγὼ ἡ χαρά, τὸ φῶς ἐγὼ κ' ἐγὼ τὸ πανηγύρι
Τῆς ἀνοιξῆς ποὺ ξάφρενα γελᾷ στὴ γέννησή μου.
Καὶ χύει ἡ ξέφοντι ζωὴ, σὰ μέσα σὲ ποτήρι,
Τὸ αἷμα της, περίφλογο κρασί μὲς τὸ κορμί μου.

Δίνω τὴ νιότη στοὺς ἀγροὺς καὶ σπέρνω τὴ λαχτὴ
Στὰ χόρτα, στ' ἀνθὰ δόλογο τοῦ πόθου ἀνατριχίλα.
Καὶ στὰ περήφανα δέντρα ξυπνῶ κρυφὴν ἀντάρα
Σὺν τῆς πορφύρας μου ἀργοσειῶ τὰ φλογισμένα φύλλα.

Ἐγὼ ὅπως τὸ ιριαντάφυλλο χλωμάζοντας δὲ σβῶν
Ζηλιάρης σὰν ὁ Χίρνοντα· μπροστά μου σταματήσιν·
Μόνο ἀπὸ πείσμα μελανὴ ποὺ τὴ Ζωὴν ἀφίνω,
Πεθαίνω μέσα στοῦ ἡλίου τὸ καφετρὸ μεθίσι.

ΚΛΕΑΡΕΤΗ ΔΙΠΛΑ

Ο ΑΡΗΓΙΑΝΟΣ (*)

Ἡ ΓΡΙΑ. Ὅσκει, ἀφέντη βεζίρη. Ἀπάνου στ' ἀντικρυνὸ βουνὶ εἶναι ἡ λιγνὴ δξεία ποὺ ἔχει στάντικρυνὸ της κλωνάρι ἡ πετροπέρικια χτισμένη τὴ φωλιά της. Ὁ βασιλιάς θὰ ἰδεῖ στὴ στιγμὴ τὴν ὑγεία του, ἅμα τὸν ἀλείψουν μὲ τὸ αἷμα τοῦ πουλιοῦ τῆς πετροπέρικας. Δὲν ἔχετε παρὰ νὰ διατάξετε ἓνα νὰ πάει νὰν τὸ φέρει...

ΟΛΟΙ (συναρπυσμένοι). Ποῦ εἶπες πὼς εἶναι, γριά;

Ἡ ΓΡΙΑ. Στὴν τσίμα τᾶντικρυνὸ βουνοῦ. Τὸ δέντρο εἶναι λιγνὸ καὶ στὸν γκαρεμὸ φυτρωμένο. Ὅποιος ἀνέβει θὰ πέσει καὶ ὅποιος πέσει θὰ σκοτωθεῖ. Μὰ τὸ πουλὶ θὰν τὸ πιάσει κ' οἱ ἄλλοι θὰν τὸ φέρουν. Ὁ Βασιλιάς τῆς χώρας θὰ σωθεῖ!...

Ὁ ΒΕΖΙΡΗΣ. Εἶναι μακριά;

Ἡ ΓΡΙΑ. Εἶπα στάντικρυνὸ βουνί...

Ὁ ΦΙΛΟΣ. Μὴν τὴν πιστέτετε, ἀρχόντοι. Εἶναι ἡ προστράτρα τοῦ Ἀρήγιανου.

Ἡ ΓΡΙΑ. Δὲν ἔχετε νὰ χάσετε τίποτα, ἀρχόντοι. Μιὰ ζωὴ ἐνὸς πουλιοῦ μονάχα ἐνὸς ἀνθρώπου. Γιὰ τὸ βασιλιά τί ἀξίζουν ἀφτά; Ἐμεῖς στὸν κόσμον μας, γιατί εἶμαι ἡ μάγισσα καὶ τὸ ξέρεῖ ἡ ἀφεντιά του, ὅταν θέμε νὰ προστατέψουμε τὸν ἀρχηγὸ μας τὴ στάχτη τρώμε, ποὺ θὰ πεῖ...

Ὁ ΒΕΖΙΡΗΣ. Σωστὰ λέει. Ἀμέσως νὰ τρέξετε καὶ νὰ φέρετε ἐδῶ τὸ πουλί. (στὴ γριά). Ἐσὺ θὰ μένεις ἐδῶ ὡς ποὺ νάρθουν πάλιν... (κινάει νὰ μπεῖ στὴν κάμερα).

Ἡ ΓΡΙΑ (σιγὰ). Ἀφέντη Βεζίρη...

Ὁ ΒΕΖΙΡΗΣ (στρέφοντας). Τί θέλεις πάλε;

Ἡ ΓΡΙΑ. Ἡ διαταγή σου δὲ θὰ γίνει. Δὲ θὰν τὴ θυσιάσει κανεὶς τὴ ζωὴ του γιὰ τὸ χατήρι τοῦ βασιλιά του. Μῆδισαν κάτω καὶ μὲ βάρεσαν οἱ σκοποὶ ποὺ τοὺς τῶπα κ' οἱ ἀξιωματικοὶ δὲν ξέρουν πόσο μεγάλος εἶναι ὁ κίντυνός τους. Ὅποιος πάει δὲ θὰ γυρίσει πάλε, μόνε θὰ φύγει, ἅμα ἀπὸ κοντὰ ἀντικρύσει τὸ χάος καὶ τὸ δέντρο...

Ὁ ΒΕΖΙΡΗΣ. Τί λές, γριά;...

Ἡ ΓΡΙΑ. Θὰν τὸ ἰδεῖς, ἀφέντη Βεζίρη...

Ὁ ΒΕΖΙΡΗΣ. Τράβα κεῖθε· (ἡ γριά παραμερίζει). Σύμβουλοι τοῦ κράτους, ὁ βασιλιάς κιντυνέει. Οἱ γιατροὶ εἶναι ἀπελπισμένοι. Τελευταῖο καταφύγιο μᾶς μένει ὁ λόγος τῆς γριάς. Ποιὸς θὰ δεῖξει τὴν ἀφοσίωσή του; (στὸν Γ'). Ἐσὺ ἐν, γενναῖε, ὀρῶ νὰ πάρεις ἀνθρώπους καὶ νὰ πᾶς νὰν τὸ φέρεις...

(*) Κοίταξέ ἀριθ. 443, 444 445, 446 καὶ 447.